

Н.С. ДУБЧАК,
адвокат, здобувач
(НПУ імені М.П. Драгоманова)

КЛАСИФІКАЦІЯ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Класифікація юридичних клінік дає змогу систематизувати юридичні клініки за різними ознаками, виділити слабкі та сильні сторони в їх роботі, а відтак визначити пріоритети в удосконаленні системи організації діяльності юридичних клінік із надання правової допомоги населенню.

За методами роботи з клієнтами юридичні клініки поділяються на ті:

а) які працюють з клієнтами безпосередньо;

б) які не працюють з клієнтами безпосередньо, а отримують завдання від керівної структури (ВНЗ, громадської організації тощо).

За спеціалізацією юридичні клініки поділяються на:

а) спеціалізовані (ті, що надають допомогу лише в певних галузях права);

б) неспеціалізовані (ті, що надають допомогу в різних галузях права).

Як відзначає Н. Сухицька, позитивними моментами спеціалізації юридичної клініки є такі: студенти заздалегідь можуть обрати напрям роботи; забезпечується більш високий професійний рівень надаваної правової допомоги; спеціалізація може бути механізмом реагування на зміни в суспільних процесах; це спосіб зосередження навчання на окремих сферах [1, 236–237].

Негативні моменти спеціалізації юридичної клініки: ускладнення роботи; конкуренція між студентами [1, 237–238].

На наш погляд, до негативних моментів спеціалізації юридичних клінік можна віднести і позбавлення права на правову допомогу значної частини громадян через неможливість її надання з огляду на спеціалізацію юридичної клініки.

Так, Н. Сухицька розрізняє такі види спеціалізації юридичних клінік:

– *за кількістю залучених юридичних клінік:*

а) внутрішня спеціалізація (означає розподіл на секції в межах однієї юридичної клініки);

б) зовнішня спеціалізація (передбачає тісну співпрацю кількох юридичних клінік, в яких утворюється така спеціалізація):

– *за галузями права:* трудове, цивільне, сімейне і т.д.;

– *категоріями клієнтів:* засуджені, біженці, малозабезпечені тощо;

– *видами правової допомоги:* консультації, роз'яснення законодавства, складання документів, представництво в суді та інших державних органах.

Слід сказати, що в багатьох країнах спеціалізація юридичних клінік залежить від основних проблем, з якими зіштовхуються громадяни, тому у США, наприклад, є багато юридичних клінік, які займаються екологічними питаннями, захистом прав тварин, чорношкірих громадян тощо.

За способом (місцем) організації надання правової допомоги юридичні клініки поділяються:

а) на виїзні (займаються лекторіями, правовою освітою через друковану продукцію тощо; їх нерідко називають такими, що працюють за програмою *street law* (вуличне право));

б) невиїзні або стаціонарні (юридичні клініки, які мають окреме приміщення і надають послуги в цьому приміщенні).

За видом засновника юридичні клініки можуть бути:

а) створені при вищих навчальних закладах (юридичного профілю чи тих, у яких є правничі факультети чи інститути);

б) створені при громадських правозахисних організаціях.

М. Дулеба додатково поділяє юридичні клініки при ВНЗ на «юридичну клініку» як юридичну особу з усіма її атрибутами у тісній співпраці з ВНЗ і «юридичну клініку» як

структурний підрозділ юридичного факультету [2, 5].

С. Молібог за національними особливостями виділяє такі види юридичних клінік:

1) класична юридична клініка (США, Канада, Німеччина, Україна тощо) – програма або заклад, створений на базі ВНЗ для практичного навчання студентів-правників і надання правової допомоги малозабезпеченим;

2) бюро правової допомоги (Нідерланди) – юридичні клініки державного фінансування, які надають безоплатну правову допомогу громадянам з низьким рівнем доходів;

3) громадянські консультативні бюро (Великобританія) – утримувані урядом заклади, що надають кожній зацікавленій особі інформацію юридичного характеру;

4) юридичні приймальні (Росія) – російський аналог класичної юридичної клініки, в якій акцент робиться саме на наданні правової допомоги. Варто зазначити, що допомога в таких клініках надається вже не окремій категорії клієнтів (малозабезпеченим), а будь-яким особам. Послаблено викладацький контроль над діяльністю студентів, які досить самостійно надають правову допомогу, переважно без права представництва в суді (лише тлумачення правових норм та інші послуги інформативного характеру). Переважно в юридичних приймальнях відсутня спеціалізація, а програми навчання з використанням інтерактивних методів є дуже обмеженими;

5) юридична клініка на базі суду при кафедрі ВНЗ (Росія) – заклад, у якому прийом громадян здійснюють студенти старших курсів, одночасно переймаючи досвід як викладачів університету, так і професійних суддів [3, 176]. На наш погляд, у пропонуваній класифікації не зовсім чітко визначені критерії поділу юридичних клінік на види, тому спостерігається певне дублювання функцій і специфіки діяльності юридичних клінік різних видів.

За формами надання правової допомоги юридичні клініки можна поділити:

а) на юридичні клініки, які надають первинну правову допомогу (має включати надання правової інформації, правових консультацій та роз'яснень, складання правових документів (звернень, довідок, запитів тощо), крім процесуальних, допомогу в доступі до

вторинної безоплатної правової допомоги та альтернативних форм вирішення спору, зокрема медіації (посередництва) тощо);

б) юридичні клініки, які надають первинну і вторинну правову допомогу (включає складання процесуальних документів, представництво особи в судах та інших державних органах, крім захисту від обвинувачення, який здійснюється нині лише адвокатами).

Можна поділяти юридичні клініки і за конкретними видами правових послуг, які ними надаються. У такому разі наведена вище класифікація буде більш роздробленою.

За часом функціонування юридичні клініки також варто поділити:

1) на юридичні клініки «ad hoc» – тобто створені тимчасово, одноразово (досить часто подібні структури активізуються у період передвиборчої агітації та до її початку, у ВНЗ – на тижнях правової просвіти, днів відкритих дверей);

2) постійно діючі юридичні клініки.

На наш погляд, не варто обмежувати, попри усталене на сьогодні розуміння, юридичну клініку як структуру при вищому навчальному закладі. Юридичні клініки можуть успішно функціонувати і при юридичних фірмах, при самоврядних організаціях юристів (така ініціатива підтримана, наприклад, Всеукраїнською громадською організацією «Асоціація адвокатів України»), органах державної влади чи місцевого самоврядування, благодійних фондах тощо. Якщо окремі ВНЗ не можуть самостійно забезпечити потужне функціонування юридичної клініки, вважаємо за доцільне об'єднувати зусилля з іншими ВНЗ і створювати міжвузівські юридичні клініки.

Таким чином, ми спробували систематизувати існуючі на сьогодні класифікації юридичних клінік, запропонувати власні критерії для класифікації, відтак виділити види юридичних клінік, які раніше не виділялися дослідниками. Вважаємо, що нам вдалося зробити якомога повнішу класифікацію юридичних клінік за різними критеріями, що має як загальнотеоретичне, так і практичне значення, та доповнити існуючу широкоформатну та різновекторну класифікації юридичних клінік нашими типологіями за критеріями форми надання правової допомоги, часу функціонування та виду засновника.

Список використаних джерел:

1. *Сушицька Н.В.* Юридична клініка. Курс лекцій: навч. посібник / Н.В. Сушицька. – К.: Університет «Україна», 2008. – 424 с.
2. *Дуліба М.В.* Діяльність «юридичних

клінік» в Україні: шляхи розвитку та вдосконалення: наук.-практ. посібник / М.В. Дуліба. – К.: Атака, 2004. – 160 с.

3. *Єлов В.А.* Юридична клініка: навч. посіб. / В.А. Єлов, С.І. Молібог, Д.Г. Павленко. – К.: Школяр, 2004. – 315 с.

І.Я. ВОРОНЕЦЬКА,
старший викладач

(Київський славістичний університет)

ЮРИДИЧНІ ГАРАНТІЇ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Статтею 43 Конституції України [1] закріплюється право кожного на працю. Скористатися цією можливістю може як дорослий, так і дитина. Низкою чинних нормативно-правових актів закріплені умови, порядок та гарантії трудових правовідносин з неповнолітніми, але, фактично, права дитини подекуди ігноруються. Особливо це стосується дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Актуальність теми зумовлюється необхідністю забезпечити надання з боку держави додаткових юридичних гарантій щодо працевлаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Згідно з даними Міністерства соціальної політики України, нині в нашій країні налічується понад 100 тисяч дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [2, 4]. Із них близько 8 тисяч дітей – учні 9–11 класів інтернатних закладів [3, 98]. Саме ця категорія дітей потребує подальшого навчання для здобуття відповідної професійної освіти та працевлаштування. Для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в більшості випадків право на працю перетворюється на необхідність, обов'язок, адже вони позбавлені матеріальної та моральної підтримки з боку батьків. Роботодавці це розуміють і зловживають своїми повноваженнями.

З урахуванням цілей розвитку держав, проголошених Декларацією тисячоліття

ООН, і стратегією Підсумкового документа Генеральної Асамблеї ООН «Світ, сприятливий для дітей», в Україні розроблені загальнодержавні програми, покликані сприяти належному забезпеченню прав дитини: зокрема, законом від 5 березня 2009 р. затверджена Загальнодержавна програма «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на період до 2016 року»; постановою Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 р. затверджена Державна цільова соціальна програма реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування на період до 2017 р. Правове регулювання та додаткові гарантії працевлаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування забезпечується низкою чинних нормативно-правових актів, а саме Законами України: «Про охорону дитинства» [4], «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» [5], «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [6], «Про зайнятість населення» [7], «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» [8]; Указом Президента «Про заходи щодо поліпшення становища дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків» [9] тощо.

У статті 52 Конституції України [1] зазначається, що утримання та виховання ді-